

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

У статті розкрито наукові погляди на проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення; висвітлено філософські, педагогічні, психологічні підходи до тлумачення понять “професійне самовдосконалення”, “творча активність”; окреслено особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті їх творчого саморозвитку; вказано на важливість розвитку творчої активності студентів у процесі професійної підготовки. Висвітлено важливість застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Розкрито педагогічні умови поетапної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення.

Ключові слова: *майбутній учитель фізичної культури, професійна освіта, розвиток, самореалізація, професійне самовдосконалення, соціальна активність, творча активність, фізичне виховання, формування.*

В умовах євроінтеграції України в усіх сферах життя, у тому числі освіти, актуалізуються завдання, що вимагають створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж усього життя. Це зумовлює необхідність перегляду підходів до професійної підготовки кваліфікованих учителів фізичної культури, які здатні до професійного саморозвитку, творчих пошуків і безперервного самовдосконалення, які вміють пристосовуватися до нових швидкозмінних умов педагогічної праці. Сьогодні суспільству потрібен фахівець, який не тільки функціонально здатний до професійної діяльності, а й готовий постійно працювати над удосконаленням своїх особистісних і професійних якостей.

Наразі наявні певні суперечності між традиційними цільовими установками на підготовку майбутніх учителів фізичної культури й необхідністю модернізації процесу професійної підготовки відповідно до сучасних тенденцій розвитку освітньої системи. На наш погляд, причиною такого становища є наявність проблем, що виникли в процесі професійної підготовки фахівців цієї галузі: 1) невідповідність традиційних цільових установок на підготовку майбутніх учителів фізичної культури сучасним концепціям розвитку фізичної культури й системи фізичного виховання в системі вищої освіти; 2) превалювання окремих підходів у вирішенні проблем підготовки педагогічних кадрів та об'єктивна необхідність комплексного впровадження нових освітніх технологій; 3) необхідність модернізації процесу професійної підготовки відповідно до сучасних тенденцій розвитку освітньої системи й відсутністю механізму такого впровадження на практиці з урахуванням сучасних інформаційних, організаційних, науково-методичних досягнень.

Особливе місце в структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури належить формуванню в них мотивації до професійного самовдосконалення, безперервного творчого саморозвитку та самоосвіти особистості, підвищення професійної культури.

Актуальність проблеми посилюється не тільки очікуваннями суспільства щодо вчителів фізичної культури, готових до професійного самовдосконалення впродовж усього життя, а й зростанням потреби особистості в саморозвитку й постійному самовдосконаленні.

Мета статті – розкрити наукові погляди на проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення; висвітлити філософські, педагогічні, психологічні підходи до тлумачення поняття “професійне самовдосконалення”, “творча активність”; визначити особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті їх творчого саморозвитку.

Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували Н. Абашкин, В. Биков, Г. Васянович, П. Воловик, Г. Гуревич, І. Зязюн, Н. Ничкало, Т. Нейлор, Л. Пухівська, Л. Романишина, С. Сисоєва, М. Сметанський, Л. Сущенко, І. Хейстер, П. Яковишин та ін. Теоретико-методичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя розробили В. Бондар, Н. Дем’яненко, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, В. Семиченко, В. Хомич та ін.

Специфіці підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічного самовдосконалення присвячені праці таких учених, як: Г. Аксьонова, Г. Балл, А. Борденюк, Ю. Долинська, С. Єлканов, В. Калошин, Ю. Калугін, А. Кучерявий, М. Костенко, М. Лазарев, А. Малихін, І. Наумченко, Е. Пехота, Л. Рувінський, Н. Сегеда Т. Степанова, Т. Сущенко, П. Харченко та ін.

Соціально-політичні трансформації, що відбуваються в Україні на порубіжні тисячоліть, вплинули на філософію педагогічної освіти. Нова стратегія надає майбутньому вчителю можливість бути соціально й творчо активним, самостійно формувати власну життєву позицію, свої погляди на різні суспільні явища, події, процеси. Необхідним стає формування соціально зрілої, творчо активної, цілісної особистості студента.

Базові основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення ґрунтуються на висновках таких учених, як А. Барабанова – про важливість вищої фізкультурної освіти; І. Головіна – щодо самовиховання в процесі професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту; А. Гречко – щодо вдосконалення методики професійної підготовки студентів на основі формування адекватної самооцінки вчителя фізичної культури; Л. Дюкіна – щодо стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів та формування в них потреби в самоосвіті, саморозвитку й самовихованні; В. Каргаполова – про необхідність професійного становлення викладача фізичної культури; Б. Шиян – щодо важливості теоретичних і методичних засад підготовки вчителів фізичної культури в педагогічних ВНЗ.

Професійне самовдосконалення педагога – це цілеспрямована, систематична, високоорганізована й творча діяльність учителя, яка полягає в самостійному поглибленні та розширенні професійно-педагогічних знань, розвитку професійно значущих умінь, здібностей і якостей особистості [9, с. 12]; це творча самодіяльність, яка базується на внутрішніх прагненнях і установках [6]; креативна педагогічна діяльність учителя з підвищення своєї професійної та загальної культури, самовиховання й саморозвитку професійно значущих якостей, педагогічної креативності, створення власної творчої лабораторії [5].

Дефініція самовдосконалення особистості зводиться до явища, що стосується цілісної зміни особистості, а не поліпшення окремих її властивостей і здібностей [8]. Для самовдосконалення особистості важливий моральний зміст, здатність до утворення загальнолюдських моральних цінностей [4].

У понятті “самовдосконалення” науковці акцентують увагу на свідомому й виключно позитивному характері особистісних змін, що забезпечує досягнення людиною вершин свого розвитку. На думку А. Маслоу, К. Роджерса, самовдосконалення є вираженням людиною власного позитивного потенціалу, проявом ідеальних рис через створення умов для їх реалізації, а не формування та має характер самоактуалізації як прояву латентних здібностей людини, вираження її внутрішнього особистісного ядра (самості).

Професійне самовдосконалення педагога реалізується за умови єдності внутрішніх чинників (цілі, потреби, мотиви, установки на самовдосконалення) та зовнішніх (виховання й освіта, соціальні вимоги до особистості) [2], проте головна роль надається його внутрішнім передумовам.

Якщо раніше основною метою підготовки вчителя фізичної культури було технологічне зростання, то сьогодні акцент роблять на його особистісному розвитку, що є наслідком самоорганізації й узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду майбутнього фахівця. З таких позицій компетентність розглядають як категорію, зумовлену рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями педагога, вона передбачає, поряд з технологічно-педагогічною готовністю до вирішення професійних завдань його гуманну педагогічну позицію, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності й високий рівень загальної та професійної культури .

Застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає досягнення такого кінцевого результату освіти, який можна розглядати як сформованість у випускника професійних компетенцій як єдності узагальнених знань і вмінь, універсальної готовності до вирішення соціальних та професійних завдань, що визначають володіння власне професійною діяльністю на високому рівні, готовність до інновацій у професійній галузі.

Компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної й загальної культури, досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується в певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення

педагогічних завдань і проблем [2]. Компетентність на сучасному етапі є показником якості вищої освіти, що формує основи професійного аспекту, необхідного для ухвалення рішень і діяльності у сфері обраної професії.

У сучасних умовах професійна компетентність майбутнього вчителя стає основним системоутвірним фактором, що визначає зміст освіти, зокрема педагогічної. Деякі автори [3] вважають, що людина набуває компетентності впродовж життя в процесі цілеспрямованого навчання, а отже, поняття “компетентність” і “навчання” тісно взаємопов’язані.

Важливе місце в моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури посідає визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг виконуваних ним педагогічних функцій; рівень вимог до кожної з них, знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов’язків [1, с. 305].

Педагогічний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення можна назвати творчим, системно-синергетичним, а за словами Т. Сущенко – формувально-розвивальним, особистісно орієнтованим процесом взаємного духовного збагачення викладачів і студентів за умов оптимального психологічного клімату відносин, оскільки педагогічний процес у вищій школі має стати “процесом взаємного духовного збагачення викладачів та студентів в умовах оптимального психологічно комфортного клімату взаємостосунків, діалогічної культури й інтелектуальної співтворчості” [7, с. 36].

Ефективність виконання педагогічних функцій (навчання і виховання) фахівця фізичної культури забезпечується плануванням роботи з фізичної культури, організацією системи фізичного виховання, контролем, обліком і аналізом ефективної педагогічної діяльності. Важливим елементом поетапної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення ми вважаємо створення таких педагогічних умов:

- професійно спрямоване освітнє середовище професійного самовираження майбутніх учителів фізичної культури;
- організація самостійної роботи студентів;
- духовна взаємодія та творча співпраця викладачів зі студентами;
- тісний зв’язок з професійним середовищем (загальноосвітніми та дитячими спортивними школами);
- орієнтація на особистісний і професійний саморозвиток студента;
- професійне спрямування навчання;
- спрямування на валеологічні цінності;
- підвищення педагогічної майстерності викладачів;
- педагогічне забезпечення розвитку професійної самосвідомості майбутнього вчителя;
- психолого-педагогічна підтримка збагачення досвіду професійної самореалізації майбутніх учителів фізичної культури;
- забезпечення варіативності навчання;
- моделювання професійних ситуацій;

- цілеспрямоване використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій;
- запровадження інтерактивних форм, методів та засобів навчання;
- організація занять студентських спортивно-педагогічних клубів.

Потреба майбутнього вчителя в самовдосконаленні підтримується його активністю, переконаннями, професійним світоглядом, ціннісними орієнтаціями тощо. У процесі саморозвитку людини разом з неусвідомленими формами (наслідування, копіювання тощо) виділяються й усвідомлюються самовиховання та самовдосконалення, що відрізняються один від одного природою самотворчої активності й масштабом перетворень.

Активність майбутнього майбутнього вчителя фізичної культури “як важлива умова соціальної діяльності та характеристика рівня соціальної зрілості його особистості виникає при взаємодії свідомості та соціально-практичної діяльності й оптимально розвивається лише в результаті поєднання багатьох видів діяльності, за допомогою яких у студента формується творче та відповідальне ставлення до досягнутих результатів в кожному з них” [3, с. 76].

Загалом активність є формою вираження потреб особистості, її характеристикою як суб'єкта життєдіяльності. Вона сприяє злиттю індивіда із соціумом (ідентифікація) і виділенню, збереженню свого “Я” (автономізація), тобто є способом формування, розвитку особистості та подолання зустрічних детермінантів (причин) у процесі її становлення. Це досягається завдяки оптимальному використанню природних здібностей і можливостей індивіда, знаходженню оптимально-індивідуального темпу життя, своєчасному включенню особистості в соціальні процеси тощо [9].

Формування складників соціальної і творчої активності особистості студента здійснюється під час його професійного навчання. На нашу думку, складовими активної особистості сучасного вчителя є високий рівень професійної і громадянської самосвідомості, активна життєва позиція, професійна компетентність, почуття власної гідності, чесність і відповідальність, самоповага й самодисципліна, оперативність у вирішенні педагогічних завдань, висока самоорганізованість, самостійність у прийнятті рішень, уміння передбачати наслідки тих чи інших рішень і вчинків; толерантність та духовність, емпатійність і милосердя, доброта та гуманність, інтелект, творчий характер професійної діяльності, працелюбність, здоровий спосіб життя, професійна культура діалогу, конкурентоспроможність, комунікабельність тощо.

Стверджуючись на зовнішньому рівні, майбутній учитель виявляє свою творчу ініціативність і активність у всіх сферах життя (навчання, науковій та громадській роботі), завдяки своїй мобільності й комунікабельності для початкового професійного досвіду він (водночас із відвідуванням навчальних занять в університеті) успішно знаходить собі роботу за фахом, яку вміло поєднує з навчанням. Творча активність тісно пов'язана з активністю інтелектуальною, яка забезпечується предметно-професійною пізнавальною діяльністю – так формується і соціальна зрілість студента (за допомогою діяльності щодо засвоєння норм відносин з іншими людьми).

Особистість майбутнього вчителя фізичної культури реалізує свої здібності, постійно самовдосконалюється, роблячи свій власний внесок у культурно-історичний розвиток суспільства. У процесі навчання у вищому навчальному закладі активність самовдосконалення повинна домінувати, і завдання ВНЗ – дати можливість для реалізації цієї активності.

На наш погляд, самовдосконалення включає в себе самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, прагнення до самореалізації. Саморозвиток майбутнього вчителя – це процес безперервного самотворення та вдосконалення особистісних і професійних якостей особистості, що допомагає їй піднятися на вищий рівень і компетентно вирішувати життєво необхідні проблеми та професійні завдання. Сучасна педагогічна наука трактує розвиток і саморозвиток особистості як єдиний, цілісний процес.

Висновки. Таким чином, аналіз наукових праць підтверджує, що професійне самовдосконалення майбутнього вчителя фізичної культури – це активне й дієве прагнення особистості до усвідомлення та вдосконалення своїх професійних якостей, знань, умінь, навичок з метою активного якісного перетворення внутрішнього світу та саморозвитку, що є важливою умовою формування готовності студента до професійного самовдосконалення впродовж усього життя. Досвід роботи над собою є передумовою професійного самовиховання, передбачає свідому роботу із саморозвитку особистості як професіонала.

Список використаної літератури

1. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання / Е. С. Вільчковський // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : збірник наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – С. 301–309.
2. Єрмаков І. Навчання і компетентність: пошуки сенсу і змісту / І. Єрмаков // Завуч (Шкільний світ). – 2005. – № 19. – С. 3–4.
3. Мруга М. Р. Методи педагогічної діагностики та тенденції їх розвитку / М. Р. Мруга // Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – Вип. 11. – С. 76–82.
4. Лозовой В.А. Самовоспитание личности как философско-социологическая проблема : автореф. дис. ... д-ра филос. наук / В.А. Лозовой. – Киев, 1991. – 33 с.
5. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. / С.О. Сисоєва. – Київ, 1994. – 112 с.
6. Скворцова К. Г. Формирование у студентов педагогического вуза готовности к профессиональному самосовершенствованию: дис. ... канд. пед. наук / К. Г. Скворцова. – Кострома, 1996. – 142 с.
7. Сущенко Т. И. Вузовский педагогический процесс, способствующий формированию национальной творческой элиты / Т. И. Сущенко // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків : ХПІ, 2002. – № 2. – С. 34–40.
8. Тертычная В. Ф. Самосовершенствование личности: культурологический аспект : автореф. дис. ... канд. филос. наук / В. Ф. Тертычная. – Харьков, 1999. – 21 с.
9. Чемерилова И.А. Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию : автореф. дис. ... канд. пед. наук / И. А. Чемерилова. – Чебоксары, 1999. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2015.

Шаповалова И. В. Развитие у будущих учителей физической культуры творческой активности к профессиональному самосовершенствованию: компетентностный подход

В статье раскрываются научные взгляды на проблему подготовки будущих учителей физической культуры к профессиональному самосовершенствованию; освещаются философские, педагогические, психологические подходы к толкованию понятий “профессиональное самосовершенствование”, “творческая активность”; определяются особенности подготовки будущих учителей физической культуры в контексте их творческого саморазвития; указывается на важность развития творческой активности студентов в процессе профессиональной подготовки. Отражена важность применения компетентностного подхода к профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры. Раскрыты педагогические условия поэтапной подготовки будущих учителей физической культуры к профессиональному самосовершенствованию.

Ключевые слова: *будущий учитель физической культуры, профессиональное образование, развитие, самореализация, профессиональное самосовершенствование, социальная активность, творческая активность, физическое воспитание, формирование.*

Shapovalova I. The Development of Future Teachers of Physical Culture Creative Activity to Professional Self-Development: Competence Approach

The article describes the scientific views on the issue of training of future teachers of physical culture to professional self-development; highlights the philosophical, pedagogical, psychological approaches to the interpretation of “professional self-improvement”, “creative activity”, defined features of preparation of future teachers of physical culture in the context of their creative self-development; the importance of the development of creative activity of students in the process of professional training.

Reflected the importance of applying the competence-based approach to professional training of future teachers of physical culture. Disclosed pedagogical conditions of gradual preparation of future teachers of physical culture to professional self-improvement. Stergioulas on the external level, a teacher shows his creative initiative and activity in all spheres of life (education, research and social work), due to its mobility and ability for initial professional experience he (along with attending classes at the University) successfully finds a job that combines learning. Social activity is closely associated with intellectual activity, which is subject-professional cognitive activity is so shaped and social maturity of the student (with the help of activity on the assimilation of norms of relationships with other people).

The personality of the future teacher of physical culture implements their abilities, constantly self-improvement, making their own contribution to its cultural and historical development of society. In the process of learning in a higher educational institution activity self-improvement should be dominant, and the task of the University is to provide an opportunity for the implementation of this activity.

Key words: *future teacher of physical culture, professional education, development, self-realization, professional self-improvement, social activities, creative activities, physical education, formation.*